

Woorden doen er toe – Stichting Nationale Herdenking 15 augustus 1945

Woorden doen er toe. Vooral in tijden van polarisatie zijn nuance, kennis en duiding belangrijke instrumenten om elkaar te begrijpen en in gesprek te blijven. Om daaraan bij te dragen hebben wij een beperkte selectie van woorden gemaakt die in het kader van herdenken van 15 augustus vaker gebruikt worden en waarvan wij denken dat ze uitleg of toelichting behoeven.

Wij zijn ons bewust van het feit dat taalgebruik gebonden is aan tijd en context. Met onderstaande verklarende woordenlijst willen wij allereerst erkenning geven aan het feit dat taal bewegelijk is en voor mensen uit verschillende culturen en tijdperiodes een andere betekenis kan hebben. Wij hebben getracht die perspectieven voor de volgende woorden aan te geven, zonder dwingend te willen zijn. Mochten er woorden zijn waarvan u denkt dat de omschrijving verbetering of verduidelijking behoeft of mocht u woorden missen, dan horen wij dat graag.

Groepen en mensen

- Nederlands-Indië: vanaf 1816 de officiële benaming van de vele door Nederland gekoloniseerde gebieden in de Indische Archipel. De naam 'Indonesië' wordt al eind negentiende eeuw gebruikt, maar pas vanaf het einde van WOII wordt de naam officieel gebruikt als synoniem voor Nederlands-Indië. Na 1949 verandert de naam in Verenigde Staten van Indonesië (Nederlands Nieuw-Guinea uitgezonderd) en vanaf 17 augustus 1950 wordt het de Republiek Indonesië. Na 1962 werd ook Nederlands Nieuw-Guinea onderdeel van Indonesië, dat sindsdien het gehele gebied van voormalig Nederlands-Indië omvat.
- Indisch: wordt nog altijd gebruikt om te verwijzen naar een breed scala van gebruiken, eten, taal, mensen met een achtergrond in voormalige Nederlands-Indië; met name gebruikt voor de mengvormen tussen Europees en Indonesisch. Zie ook Indo.

- Chinese Indonesiërs: (in Nederland in Indische kring ook wel Indo-Chinezen genoemd). Voormalige inwoners van Nederlands-Indië wier voorouders uit China kwamen. Zij ondervonden op meerdere momenten in de geschiedenis geweld en discriminatie, waaronder tijdens de Japanse bezetting en tijdens de onafhankelijkheidsstrijd, omdat zij anti Japans en vaak Hollands gezind waren.
- Indo: afkorting van Indo-Europeaan; iemand van gemengd Europese en Aziatische (maar ook Afrikaans) komaf. Tegenwoordig gebruikt als geuzennaam door Indische Nederlanders.
- Indo-Europeanen: mensen met zowel Europese als Aziatische of soms Afrikaanse voorouders.
- Totok: Maleis woord voor een Europeaan waarvan beide ouders uit Nederland/Europa kwamen.
- Inlander: in Nederlands-Indië gebruikte term om een inheemse woner aan te duiden. De term heeft voor velen een negatieve ondertoon omdat het refereert aan de ongelijkheid die aan de basis lag van het koloniale systeem. Wordt om die reden niet meer gebruikt.
- Pelopper of Plopper: term afgeleid van het Nederlandse 'voorloper' dat 'verkenner', 'pionier' betekent. Tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd werd het aanduiding voor Indonesische antikoloniale strijders. Heeft negatieve connotatie, daarom gebruiken we dit niet meer. Opstandeling of vrijheidsstrijder zijn alternatieven. Zie ook Pemoeda.
- Pemoeda: Indonesisch woord dat 'jongeren', 'jeugd' betekent. In de jaren van 1920 in voormalig Nederlands-Indië gestichte nationalistische jeugdorganisatie. Tijdens de Japanse bezetting aangewakkerde nationalistische gevoelens brachten een deel van deze pemoedas tot radicaal gedrag. In hun strijd voor onmiddellijke onafhankelijkheid begingen zij wreedheden tegen iedereen die verdacht werd bij te dragen aan een tergekeer van het koloniale systeem, waaronder Molukkers, Chinezen, Japanners, Engelsen, Hollanders, Indo's en Indonesiërs.
- Jappen: negatieve aanduiding van iemand met de Japanse nationaliteit. Gebruikt tijdens en na de Tweede Wereldoorlog. Wordt als aanduiding van 'Japans' niet gebruikt. Zie ook Jappenkamp.

nationale herdenking
15 augustus 1945

- Kempeitai: Japans woord voor militaire politie van het Japanse Keizerlijke leger. Totaal in strijd met de wetten en gebruiken in oorlogstijd pasten zij extreme vernederingen en folteringen toe op veel van hun slachtoffers (zowel krijgsgevangenen als burgers in de diverse interneringskampen).
- Heiho: Indonesische hulpsoldaten die tijdens de Tweede Wereldoorlog met het Japanse leger meevochten tegen de geallieerden.
- Molukker: term voor de oorspronkelijke bewoners van de eilandengroep de Molukken en zij die daar vanaf stammen. In het verleden werden zij in Nederland ook wel aangeduid met de term Ambonezen, omdat velen van dit eiland kwamen. Alle Molukkers in Nederland stammen af van Molukse militairen van het KNIL en hun vrouwen.
- Ambonees: oorspronkelijke bewoner van het eiland Ambon, onderdeel van de eilandengroep Molukken. In Nederland ook wel gebruikt voor de gehele Molukse bevolkingsgroep.
- Blauwe: scheldwoord voor iemand met een (deels) Indonesische afkomst, gebruikt in voormalig Nederlands-Indië maar ook tijdens de periode daarna. Bij de marien nog in gebruik voor Indische maaltijd: blauwe hap.
- Pinda: voor sommigen een scheldwoord, voor anderen een geuzennaam of koosnaam voor gekleurde Indische Nederlanders.

De oorlog

- 8 december 1941: op 8 december, een dag na de aanval op Pearl Harbour, verklaarde Nederland de oorlog aan Japan en kondigde gouverneur-generaal Tjarda van Starkenborgh Stachouwer de algehele mobilisatie af.
- KNIL: Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger, het Nederlandse koloniale leger in Nederlands-Indië. Opgericht in 1814 en in 1950 opgeheven. Het leger had een zeer diverse samenstelling. Veel van hen kwamen uit de Molukken maar bekend zijn ook de Afrikaanse KNIL-soldaten, in de 19e eeuw geronseld in Goudkust, het huidige Ghana. Ook uit Nederland en diverse Europese landen kwamen soldaten. De officieren waren (indo) Europees of afkomstig uit Indonesische adel.

nationale herdenking
15 augustus 1945

- Pendaftaran: 'persoonsbewijs'. Tijdens de Japanse bezetting leidde het 'Azië voor de Aziaten'-beleid van de Japanners tot de invoering van een rassen-registratieplicht en identiteitsbewijs voor Indo-Europeanen. Voor de Pedafteran had men een Asal Oesol nodig. Daarmee werd aangetoond dat men een Aziatische voorouder had en was men gevrijwaard van internering.
- Indisch verzet: acties vanuit de bevolking van voormalig Nederlands-Indië tegen de Japanse bezetting. 'Indisch verzet' is een complexe term die vanuit meerdere invalshoeken kan worden bekeken, de meesten (maar niet allen) waren pro Nederlands. Anti Japans verzet dekt de lading.
- Buigen voor de keizer: officiële groetplicht voor alle inwoners van Nederlands-Indië aan de Japanners. Hoewel de gebruikelijke vorm een hoofdknik was – zoals in Japan zelf reeds lang een traditie voor het groeten, het uiten van respect of het betuigen van spijt – maakten veel Japanse kampwachten misbruik van hun positie om uit frustratie of sadistisch genoeg gevangenen en voorbijgangers tot extreme vormen van buiging te dwingen. Niet langer was een 'keirei' (30° buiging) dan voldoende, maar eerder een 'saikeirei' (45° buiging) of een nog diepere buiging als uiting van volledige onderwerping. De Japanse buiging werd daarmee voor veel mensen het symbool van diepe vernedering.
- Internering: in het algemeen het gevangenzetten van mensen. Het is een eufemistische term wanneer het gebruikt wordt als beschrijving voor het vastzetten van mensen in de vele Jappenkampen in voormalig Nederlands-Indië.
- Jappenkampen: algemene term voor de concentratiekampen waar het Japanse regime tijdens WO II op basis van etniciteit Europeanen en Indo's met lichte huidskleur onder onmenselijke omstandigheden uit de samenleving verwijderden, Vrouwen, kinderen en oude mannen. De term wordt ook gebruikt voor de kampen waar Japan de mannelijke krijgsgevangenen onderbracht. In veel van deze mannenkampen werden ook Indonesische dwangarbeiders ondergebracht. De term kan gebruikt worden omdat het verwijst naar gruwelijke omstandigheden. De term Jap wordt in andere vormen en verwijzingen niet meer gebruikt.

nationale herdenking
15 augustus 1945

- Jongenskampen: vanaf medio 1944 werden jongens vanaf 10 jaar en ouder van hun moeders in de vrouwenkampen gescheiden. Een deel werd naar mannenkampen overgebracht, een ander deel kwam terecht in speciaal opgerichte jongenskampen in Batavia, Tjimahi, Semarang en Ambarawa. In augustus 1945 waren hier in totaal ca. 3.600 jongens in de jongste leeftijdscategorie ondergebracht.
- Vrouwenkampen: burgerkampen speciaal voor vrouwen en kinderen en soms ook oude mannen.
- Spoorlijnen en mijnen: krijgsgevangenen, burgers uit interneringskampen en Indonesische Romusha's werden door de Japanners over heel Azië verspreid gedwongen tewerkgesteld bij de bouw van aanvoerlijnen voor troepen, materieel en goederen of voor exploitatie van de steenkolenmijnen en de scheepsbouw. Uitputting en ziekten veroorzaakten naar schatting 200.000 duizend doden. De meest beruchte dodenspoorlijnen zijn die van Birma-Siam en Pakan-Baroe.
- Dodenspoorlijn: krijgsgevangenen, burgers uit interneringskampen en romusha's werden door de Japanners over heel Azië verspreid gedwongen tewerkgesteld bij de bouw van aanvoerlijnen voor troepen, materieel en goederen of voor exploitatie van de steenkolenmijnen en de scheepsbouw. Uitputting en ziekten veroorzaakten vele duizenden doden. De meest beruchte dodenspoorlijnen zijn die van Birma-Siam en Pakan-Baroe.
- Birma-Siamspoorweg: 415 km lange spoorlijn tussen Nong Pladuk in Thailand en Thanbyuzayat in Myanmar (Birma). De meest bekende 'dodenspoorlijn' in voormalig Nederlands-Indië die tussen 1942 en '44 in 16 maanden tijd door duizenden dwangarbeiders is aangelegd in opdracht van de Japanse bezetter. 15.000 krijgsgevangenen stierven door uitputting, ziekte en ondervoeding, waaronder Britten, Australiërs, Amerikanen, Nederlanders, KNIL-militairen en vele, vele Indonesische Romusha's. Over de Birma-Siam spoorlijn wordt vaak gezegd: 'een dode voor iedere dwarslegger'.
- Pakan-Baroespoorweg: een van de dodenspoorwegen die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Azië werden aangelegd in opdracht van de Japanse bezetter. De 200 km lange lijn liep van Pakanbaroe naar Muaro op Sumatra. Meer dan honderdduizend Romusha's werden hier tewerkgesteld. Hun levensomstandigheden waren zo slecht dat mogelijk de helft hun dwangarbeid niet overleefde. Ook 5.000 westerse krijgsgevangenen werden hier tewerk gesteld waarvan er honderden omkwamen.

nationale herdenking
15 augustus 1945

- Dampit-affaire: In het werkkamp Goembergesing werd op 17 oktober 1944 door de Japanse Inlichtingendienst een vijftigtal Indische jongeren opgepakt op verdenking van seinen naar geallieerde vliegtuigen en het treffen van voorbereidingen voor een geallieerde landing. De precieze toedracht blijft onduidelijk maar aanleiding leken een aantal branden tijdens een luchtalarm, die de Japanse bezetter interpreteerde als lichtsignalen. De opgepakte jongens zijn gemarteld tijdens de verhoren, waarna zes jongens bezweken. Dertien jongens zijn door onthoofding geëxecuteerd. Hun overschotten zijn in 1951 bijgezet op de erebegraafplaats Kebang Juning in Surabaya.
- Buitenkampers: Indo-Europeanen die tijdens de Japanse bezetting van voormalig Nederlands-Indië buiten de kampen konden blijven vanwege hun deels Indonesische afkomst. Het betrof vaak vrouwen en kinderen betrof van mannen die krijgsgevangenen waren. Zonder inkomen en door de vaak vijandige houding van de omgeving waren hun oorlogsjaren vaak zeer zwaar.
- Gedek: van bamboematten gevlochten omheining van de kampen.
- Troostmeisje: Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden tienduizenden vrouwen gedwongen om als seksslavin 'troost' te bieden aan 'eenzame' Japanse militairen. Dat gebeurde in speciale bordelen waar de jonge vrouwen doorlopend werden misbruikt. Ze werden in bezette gebieden uit kampen gehaald, op straat geronseld of opgepakt. Het maakte niet uit welke etnische achtergrond de vrouw had. Na de oorlog durfden maar weinig troostmeisjes hun verhaal te vertellen, uit schaamte en bang om niet geloofd te worden met als gevolg levenslange lichamelijke en psychische problemen. De term is sterk eufemistisch en wordt altijd voorzien van context of aanhalingstekens.
- Dwangarbeider: tienduizenden krijgsgevangenen, burgers uit interneringskampen en romoesja's zijn tijdens de Japanse bezetting onder dwang tewerkgesteld in de Japanse oorlogsindustrie en in de constructie van militaire bouwwerken zoals spoorlijnen en vliegvelden op diverse locaties in Azië. De sterftcijfers waren erg hoog.
- Romusha: dwangarbeider van Indonesische afkomst, tewerkgesteld in de Japanse oorlogsindustrie zoals in de scheepsbouw, bij de aanleg van spoorlijnen en vliegvelden en in de mijnbouw. De schattingen van het aantal romoesja's lopen sterk uiteen: van 4 miljoen tot ongeveer 10 miljoen. De Japanners behandelden de romoesja's onmenselijk. De zeer slechte arbeidsomstandigheden, de minimale voeding en het ontbreken van medische verzorging leidden tot een hoog sterftcijfer. Geschat wordt dat 200.000 van hen het niet overleefde.

- Hell ships: schepen die door de Japanse bezetter werden gebruikt om geallieerde krijgsgevangenen en romusha's te vervoeren naar talloze locaties in Azië waar zij gedwongen tewerkgesteld werden in de Japanse oorlogsindustrie. De omstandigheden aan boord waren zeer slecht. Daarnaast liep men het gevaar door geallieerde torpedo's bestookt te worden. Velen hebben de transporten niet overleefd.
- Belanda Hitam: Maleisch voor 'Zwarte Hollanders', de naam van een groep van ca. 3.000 West-Afrikaanse mannen, gerekruteerd voor het KNIL. Slechts enkelen meldden zich vrijwillig, het merendeel werd door de Nederlandse overheid als horige of krijgsgevangene gekocht op de slavenmarkt in Kumasi, de hoofdstad van het Ashanti-rijk in het huidige Ghana. Na een zes- tot twaalfjarig contract kon men terugkeren naar Afrika. Circa 450 Afrikanen bleven en zijn de stamvaders van Indo-Afrikaanse families, die bekend staan als Belanda Hitam.
- Atoombommen: op 6 en 9 augustus 1945 voerde de Amerikaanse luchtmacht luchtaanvallen met atoombommen uit op de Japanse steden Hiroshima en Nagasaki. Daarop volgde de capitulatie van Japan op 15 augustus 1945.
- 15 augustus 1945: capitulatie van Japan in een radiotoespraak van de Japanse keizer, volgend op de geallieerde atoombomaanvallen op de Japanse steden Hiroshima en Nagasaki. Hiermee kwam een einde aan de Tweede Wereldoorlog. De overgave werd op 2 september getekend op het Amerikaanse slagschip USS Missouri.

Na de oorlog

- 17 augustus 1945: proclamatie van de Republiek Indonesië door Soekarno en tegelijkertijd het begin van een bloedige dekolonisatieoorlog.
- Proklamasi: proclamatie van de Republiek Indonesië door Soekarno op 17 augustus 1945 en tegelijkertijd het begin van een bloedige dekolonisatieoorlog.

- Bersiap: periode van geweld en willekeur van 17 augustus 1945 tot maart 1946 op met name Java en Sumatra waarin Nederlanders en iedereen die verdacht werd van sympathie voor terugkeer van het Nederlandse gezag, risico liep vermoord te worden door Indonesische onafhankelijkheidsstrijders en bendes. Slachtoffers waren Chinezen, Indonesiërs, Japanners en Europeanen. Term gaat terug op Indonesisch revolutionair betekenis 'wees paraat' en is alleen in Nederland in gebruik voor deze periode van geweld.
- Bamboe roetjijng: een uit bamboe vervaardigde lange spies met scherpe punt, waarmee Indonesische nationalistengewapend waren. Al in Japanse bezetting en bij gebrek aan professionele wapens in gebruik onder Indonesische strijders. In Indonesië symbool van revolutie, in Nederland symbool van Bersiap geweld.
- Merdeka: Indonesisch voor 'vrij', 'onafhankelijk'; gebruikt als strijdkreet van de Indonesische revolutie.
- Akkoord van Linggadjati: een op 15 november 1946 in het bergdorp Linggadjati gesloten politiek akkoord tussen de Nederlandse regering en de leiding van de eenzijdig uitgeroepen Republiek Indonesië. Over de uitvoering ervan ontstonden conflicten waarna het verdrag op 20 juli 1947, gevolgd werd door de Eerste politionele actie.
- Koloniale oorlog: zie ook onafhankelijkheidsoorlog/strijd, dekolonisatieoorlog/strijd, Revolusi, vrijheidsoorlog/strijd: de vanaf de Japanse capitulatie van Nederlands-Indië op 15 augustus 1945 gevoerde strijd voor een onafhankelijk Indonesië die eindigde met de overdracht van de soevereiniteit door het Koninkrijk der Nederlanden aan de Verenigde Staten van Indonesië op 27 december 1949.
- Onafhankelijkheidsoorlog/strijd: zie ook dekolonisatieoorlog/strijd, koloniale oorlog, revolutie, vrijheidsoorlog/strijd: de vanaf de Japanse capitulatie van Nederlands-Indië op 15 augustus 1945 gevoerde strijd voor een onafhankelijke republiek die eindigde met de overdracht van de soevereiniteit door het Koninkrijk der Nederlanden aan de Verenigde Staten van Indonesië op 27 december 1949.
- Dekolonisatieoorlog/strijd: zie ook onafhankelijkheidsoorlog/strijd, koloniale oorlog, revolutie, vrijheidsoorlog: de vanaf de Japanse capitulatie van Nederlands-Indië op 15 augustus 1945 gevoerde strijd voor een onafhankelijke republiek die eindigde met de overdracht van de soevereiniteit door het Koninkrijk der Nederlanden aan de Verenigde Staten van Indonesië op 27 december 1949.

- Politionele acties: de grootschalige militaire operaties van het Nederlandse leger tussen 1947-49 op Java en Sumatra, erop gericht de Indonesië republiek te verslaan en het Nederlandse gezag in heel Indonesië te herstellen. De toenmalige Nederlandse regering koos met opzet voor deze eufemistische term om te benadrukken dat het om kleinschalig binnenlands conflict ging.
- Contra Guerrilla: militair doctrine om op te treden tegen een guerrillavijand. Omdat de Indonesische troepen de directe strijd vermeden, met name aanslagen pleegde en zich verborgen hielden onder de bevolking en in de natuur, werd een tegenstrategie ingezet die eruit bestond om rusteloos en in kleine eenheden te patrouilleren en actief op zoek te gaan naar de vijand met gebruik van inlichtingendiensten.
- 27 december 1949: datum waarop de soevereiniteitsoverdracht plaatsvond aan de Verenigde Staten van Indonesië.
- Soevereiniteitsoverdracht: zie boven
- Verenigde Staten van Indonesië: officieel de Republiek Indonesia Serikat (RIS), op 27 december 1949 uitgeroepen bij de soevereiniteitsoverdracht van het Nederlandse gezag aan Indonesië.

Vanaf 1950

- Regiment Van Heutsz: opgericht op 1 juli 1950 na de opheffing van het Koninklijk Nederlands Indonesisch Leger (KNIL) bij de soevereiniteitsoverdracht op 27 december 1949. Zet de tradities van het KNIL voort. Van Heutsz, naar wie het regiment genoemd is, was generaal van het KNIL, vervolgens Gouverneur van Atjeh en later Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. Is voer voor discussie vanwege zijn harde optreden in Atjeh.
- Nieuw-Guinea: ook wel Nederlands-Nieuw-Guinea genoemd en nu de provincies Papoea en West-Papoea van Indonesië. Bij de overdracht van de soevereiniteit aan Indonesië in december 1949 behield het Koninkrijk der Nederlanden dit westelijke deel van het eiland Nieuw-Guinea. Onder internationale druk werd het in 1963 alsnog aan Indonesië overgedragen.

nationale herdenking
15 augustus 1945

- **Morgenstervlag:** de vlag van 'onafhankelijk Westelijk Nieuw-Guinea'. De vlag werd in 1961 in de toen nog Nederlandse kolonie ontworpen als symbool voor de onafhankelijkheidsstrijd van de Papoea's en werd erkend naast de Nederlandse vlag. Na inlijving bij Indonesië in 1963 werd het hijsen van de vlag verboden en werd de Morgenster voor de Organisasi Papua Merdeka symbool van hun onafhankelijkheidsstrijd.
- **Repatrianten:** honderdduizenden (Indo) Europeanen, slachtoffer van de Japanse bezetting en de erop volgende chaotische en gevaarlijke periode van de onafhankelijkheidsstrijd, kozen voor 'repatriëring' naar Nederland. Het woord 'repatriant' impliceert een terugkeer naar het vaderland, maar moet vooral symbolisch worden opgevat omdat een groot deel van de repatrianten zelf nooit eerder in Nederland was geweest.
- **Indische evacués:** na de Japanse capitulatie op 15 augustus 1945 vertrokken tienduizenden mensen uit de twee dagen erna door Soekarno uitgeroepen Republiek Indonesië. Deze groep Indische evacués, die voornamelijk uit Nederlanders bestond, werd in veel gevallen opgevangen bij familie in Nederland en waar niet mogelijk, in contractpensions. Het was de verwachting dat zijn terug konden keren naar Indië zodra zij waren aangesterkt. Dat is er door de oploeiende strijd veelal niet meer van gekomen.
- **Ontheemding:** de slachtoffers van de Japanse bezetting en onafhankelijkheidsstrijd in voormalig Nederlands-Indië raakten niet alleen hun baan, maar vaak ook hun huis en andere bezittingen kwijt. Berooid reisden velen af naar Nederland dat, eveneens verarmd en druk met eigen oorlogsleed, hen een kil onthaal bood. Een gevoel van ontheemding trof vele van deze evacués en repatrianten.
- **Pelita:** Indonesisch woord voor 'nachtlampje'. De naam van een in 1947 opgerichte stichting die opkomt voor de zorg van de meer dan 300.000 Indische Nederlanders, tienduizenden Chinezen en Molukkers die zich na de oorlog en onafhankelijkheidsstrijd gedwongen zagen Nederlands-Indië te verlaten en zich in Nederland te vestigen.
- **Indisch zwijgen:** de Indische evacués en repatrianten vonden na aankomst in Nederland weinig gehoor. Bezig met het verwerken van het eigen oorlogsleed had de overheid maar ook vaak de directie familie weinig oog en oor voor het leed dat deze mensen was overkomen. De reactie van velen van de eerste generatie Indische Nederlanders was er een van zwijgen. Veel van het leed en frustratie werkte door op de tweede generatie.

nationale herdenking
15 augustus 1945

- Spijtoptanten: (Indo-)Europeanen, die na de onafhankelijkheid van Indonesië hebben gekozen voor het Indonesisch staatsburgerschap, maar daarop terugkwamen en in de jaren vijftig alsnog naar Nederland wensten te 'repatriëren'.
- Krontjong: muzieksoort die is ontstaan in Batavia onder door de Portugese cultuur beïnvloede nieuwkomers in de tijd van de VOC. Rond 1900 werd krontjongmuziek en zang in een bredere regio populair.
- Indorock: populaire, veelal instrumentale rock-'n-roll, uitgevoerd door Indische muzikanten in Nederland na 1950.
- Molukse wijk: na de soevereiniteitsoverdracht in december 1949 werd het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) opgegeven. Een groot deel van de veelal Molukse KNIL-militairen en hun gezinnen werd geëvacueerd naar Nederland voor een 'tijdelijk verblijf' aldaar, in afwachting van hun door Nederland in het vooruitzicht gestelde terugkeer Indonesië. In eerste instantie werden zij ondergebracht in oude barakken van voormalige werk- en concentratiekampen. Naarmate het verblijf in Nederland langer duurde en van tergekeer steeds minder sprake was werden zogenaamde Molukse woonwijken gebouwd. Veel Molukse Nederlanders bleven vasthouden aan het wonen in hun eigen gemeenschap. Nog altijd zijn er van de 71 Molukse woonwijken nog 45 over.
- Contractpension: na de oorlog was de woningnood groot in Nederland. De overheid huisvestte daarom veel evacués en repatrianten in zogenaamde contractpensions. Niet zelden waren dat verwaarloosde hotels en vakantieverblijven. De kamers waren te klein voor de uitgebreide gezinnen en men mocht er vaak niet zelf koken.
- Westerbork: door gebrek aan woonruimte moest onder andere het voormalige doorgangskamp Westerbork dienstdoen als opvangcentrum voor Indische Nederlanders. Op 1 juli 1950 kwamen de eerste van circa duizend bewoners aan in De Schattenberg, zoals het kamp was omgedoopt. Velen betrokken van daaruit een eigen woning elders in het land. In 1951 werden de barakken gebruikt door Molukkers, gezinnen van gedemobiliseerde KNIL-militairen. Zij zouden er tijdelijk verblijven, maar hun droom te verhuizen naar een zelfstandige Molukse staat in de archipel zou niet vervuld worden. In 1971 werden de laatste Molukkers uit De Schattenberg gezet.

- Woonoord: voormalige kazernes, concentratiekampen, kloosters en DUW-kampen (werkverschaffingskampen) waar Molukse gedemobiliseerde KNIL-militairen en hun gezinnen na aankomst uit voormalig Nederlands-Indië 'tijdelijk' werden ondergebracht.
- RMS: Republiek Maluku Selatan ofwel Republiek der Zuid-Molukken. Bij de overdracht op 27 december 1949 van de soevereiniteit van Nederland op de Verenigde Staten van Indonesië, maakte de Zuid-Molukken deel uit van de deelstaat Oost-Indonesië. Op 24 april 1950 werd de vrije Republiek Maluku Selatan uitgeroepen. Het recht op onafhankelijkheid was tijdens de Nederlands-Indonesische rondetafelconferentie van 1949 in principe erkend, maar de praktische uitvoering ervan moest nog aan voorwaarden voldoen. Voordat hierover duidelijkheid was vielen Indonesische militairen Ambon binnen. De RMS-regering week uit naar Ceram om van daar uit de strijd voort te zetten. Een grote groep Molukse KNIL-militairen zou na opheffing van hun leger onder de Nederlandse Landmacht vallen en tijdelijk met hun gezinnen in Nederland worden gehuisvest om, naar hun idee, zodra mogelijk te worden overgebracht naar de Zuid-Molukken, waar zij zich zouden aansluiten bij de regering in ballingschap. Het zou anders lopen. Bij aankomst in Nederland werden zij ontslagen en stateloos verklaard. Kopstuk Soumokil van de RMS op Ceram werd gearresteerd en in 1966 onder Soeharto geëxecuteerd. De in Nederland wonende RMS-leider J.A. Manusama werd daarop president in ballingschap. De laatste kon niet voorkomen dat met name Molukse jongeren radicaliseerden en met een aantal gewelddadige acties aandacht afdwongen voor de Molukse zaak.
- Treinkaping: geradicaliseerde Molukse jongeren kaapten in december 1975 en in mei 1977 treinen bij resp. Wijster en De Punt. Daarbij vielen meerdere dodelijke slachtoffers. Evenals een aantal gijzelingen en bezettingen, waren deze kapingen uitingen van jarenlange opgebouwde frustratie over het niet kunnen realiseren van de Republiek Maluku Selatan.

nationale herdenking
15 augustus 1945

- Nationale Dodenherdenking: landelijke herdenking op 4 mei op de Dam in Amsterdam ter ere van allen – burgers en militairen – die in het Koninkrijk der Nederlanden of waar ook ter wereld zijn omgekomen of vermoord sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. De eerste herdenking werd op 4 mei 1946 gehouden en betrof toen nog uitsluitend omgekomen Nederlandse militairen en verzetsstrijders. Door voortschrijdende kritiek werd dit eerbetoon in de loop der jaren gestaag uitgebreid met Joodse slachtoffers, Nederlandse militairen die vochten in andere oorlogen, omgekomen homoseksuelen en zigeuners. Ook de slachtoffers van de Japanse bezetting in voormalig Nederlands-Indië voelden zich tijdens deze herdenking niet vertegenwoordigd, temeer daar hun bevrijding pas ruim drie maanden later, op 15 augustus 1945, plaatsvond. Mede daarom besloot men in 1988 tot oprichting van een Indisch Monument in de Scheveningse Bosjes in Den Haag, waar jaarlijks op 15 augustus de Nationale Herdenking plaatsvindt. Deze herdenking werd eind jaren negentig erkend als nationale herdenking.
- Backpay: Indische evacués en repatrianten kwamen berooid en zonder enige financiële reserves naar Nederland. Commerciële bedrijven als KPM en BPM zegden hun voormalige werknemers geld toe, net als de Koninklijke Marine. Maar allen die dienden onder het oude Indische Gouvernement, visten naast het net. De Nederlandse overheid was staatsrechtelijk niet meer verantwoordelijk en verwees naar de Indonesische overheid, die niet betaalde. Indische belangenorganisaties ontstonden, zoals de Stichting Nederlandse Ereschulden (SNE) en de Stichting Rechtsherstel KNIL (SRK). De nadruk verschoof van letterlijke ‘backpay’ van salarissen naar genoegdoening van het geleden onrecht. In 2000 besloot de Nederlandse politiek alle Indische oorlogsgetroffenen via Het Gebaar een vorm van schadeloosstelling te geven. Het werd gezien als ‘smartengeld’ voor de kille ontvangst van de repatrianten in Nederland. Velen beschouwen daarom de ‘backpay’-kwestie en daarmee de verwerking van dit leed als een zaak zonder einde.
- De Geest Overwint: onder het Indisch Monument in de Scheveningse Bosjes in Den Haag, waar jaarlijks de slachtoffers worden herdacht van de Japanse bezetting in Nederlands-Indië en de strijd tegen Japan, staat de tekst ‘8 dec 1941- 15 aug 1945 DE GEEST OVERWINT’, wat refereert aan de veerkracht van een generatie die de verschrikkingen van de oorlog in Azië en de gevolgen daarvan met zich meedraagt. Het verwijst ook naar gelijklopende opschriften op Nederlandse erevelden in Indonesië, Birma, Thailand, Singapore, Japan, China en Australië, waar Nederlandse slachtoffers liggen begraven.

- Indisch monument: het nationaal monument in Den Haag ter nagedachtenis van iedereen die geleden heeft onder de Japanse bezetting en de oorlog tegen Japan, zowel Indo-Europeanen, Chinezen als Indonesiërs. Het monument is in 1988 onthuld in het bijzijn van koningin Beatrix. Het toont zeventien bronzen beelden, gemaakt door de Bulgaarse beeldhouwster Jaroslawa Dankowa, die gezamenlijk de pijn, de wanhoop en het protest van de slachtoffers uitdragen.
- Indische klok: de bronzen klok achter het Indisch Monument in Den Haag, in 1995 geplaatst en in aanwezigheid van koningin Beatrix voor het eerst geluid. De klok benadrukt dat het Indisch Monument een gewijde plaats is.
- Pasar malam: Indonesisch voor 'avondmarkt'. In Nederland is het de benaming voor de jaarlijkse markten op diverse plaatsen in Nederland die een ontmoetingsplaats vormen voor alles wat met Indonesië, de Indonesische of Indische cultuur heeft te maken. De Pasar Malam Besar die ieder jaar in mei op het Malieveld in Den Haag wordt gehouden is de meest bekende.
- 15 augustus 1988: datum waarop het Indisch Monument in Den Haag werd onthuld in het bijzijn van koningin Beatrix.
- Melati: De Indische Jasmijn. De Melati is in 2015 geïntroduceerd als verbindend symbool rond de nationale herdenking op 15 augustus. Sindsdien is het uitgegroeid tot een symbool van verbondenheid voor allen met wortels in voormalig Nederlands-Indië, het hele jaar door. De bloem symboliseert zowel het leven en haar schoonheid als ook het geestenrijk en de dood. Zoals de geur een lang vergeten herinnering kan oproepen, zo staat de afbeelding van deze bloem symbool voor het niet-vergeten. Het niet vergeten van een gedeeld verleden, dat een veilige plaats krijgt in onze harten.

Enkele losse woorden uit Nederlands-Indië

- Baboe: een Indische of Indonesische vrouwelijke kinderoppas of bediende.
- Sudah, laat maar: een veelgebruikte uitspraak onder eerste generatie Indische Nederlanders, waarmee zij hun oorlogsleed voor zich hielden. Een overlevingsstrategie die praktisch gezien begrijpelijk en functioneel was maar de verwerking van het doorstane leed in de weg stond.

- Tempo doeloe: letterlijk 'de tijd van vroeger', grofweg de periode tussen 1870 en het begin van de Eerste Wereldoorlog in 1914 in voormalig Nederlands-Indië. Later ook gebruikt voor het eenzijdige perspectief van de zorgeloze vooroorlogse jaren van veel oorlogskinderen.
- Ethische Politiek: de paternalistische politiek van de Nederlandse regering die ervan uitging dat Nederland niet alleen mocht profiteren van Nederlands-Indië, maar ook moest zorgen voor medische zorg en onderwijs voor de bevolking en ontwikkeling van Nederlands-Indië.
- Njai: Indonesisch woord voor 'zuster', maar bekend als huishoudster, metgezel of concubine van Europese mannen in voormalig Nederlands-Indië. Wegens het gebrek aan Europese vrouwen namen de Europese mannen hun toevlucht tot inheemse vrouwen, met wie zij in een ongehuwde relatie leefden. Menige Indische Nederlander stamt af van dergelijke 'oer-moeder'. In veel gevallen was de relatie liefdevol maar niet zelden werden njai na verloop van tijd verstoten.
- Boven Digoel: een Nederlands strafkamp in Nederlands-Indië, gelegen aan de rivier de Digoel. Hier werden tussen 1926 en 1942 Indonesische nationalist en communisten geïnterneerd. In totaal heeft het kamp ongeveer veertienhonderd gedeporteerden geteld, van wie er waarschijnlijk enkele tientallen stierven.

nationale herdenking
15 augustus 1945